

Asia: VN/32318/2023

Kansallinen mineraalistrategia

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausuntopyyntö VN/32318/2023

KANSALLINEN MINERAALISTRATEGIA

Työ- ja elinkeinoministeriön valmisteleman kansallisen mineraalistrategian visio on tehdä Suomesta ”mineraalien kestävä ja vastuullisen hyödyntämisen globaali edelläkävijä, kumppani ja kehittäjä. Mi-neraaliklusteri kasvattaa arvonnisää resurssitehokkaasti turvaten strategisesti tärkeiden mineraalien saa-tavuuden.” Vastuullisuus on sanana läpileikkaava teema strategiassa, mutta tavoitteiden ja erityisesti toimenpiteiden osalta sen sisältö jää ohueksi, toteutuminen ja toteutumisesta vastaavat tahot puolestaan epäselviksi.

Vastuullisuuden ja kestävyden sijaan mineraalistrategian tavoite on edistää ja sujuvoittaa energia- ja digitaaliselle siirtymälle sekä turvallisuudelle strategisten mineraalien saatavuutta. Selkeä tavoite on mi-neraalisektorin kansallisen arvonnisän kasvattaminen ja Suomesta louhittujen mineraalien jalostusasteen nostaminen. Strategia edistää osaltaan EU:n Kriittisten raaka-aineiden asetuksen päämäärää, eli kriitti-siin mineraaleihin kohdistuvien kaivos Hankkeiden lupamenettelyiden nopeuttamista ja sujuvoittamista.

Vastuullisuuden ja kestävyden tavoittelussa aivan ensisijaista olisi ymmärtää, että mineraalien kasvava kulutus kolahtaa niin globaalisti kuin kansallisestikin kipeimmin osaan meistä, ei kaikkiin tasaisesti. Heikoimmassa ja haavoittuvimmassa asemassa ovat paikalliset luontoperustaiset elinkeinot ja ympäris-töt. Suomessa mineraaleihin kohdistuvat intressit ovat valtavoittoisesti poronhoitoalueella. Vastuulli-suuden kehittäminen edellyttäisi niiden ryhmien tarpeiden huomioon ottamista, jotka kärsivät suorim-min aiheutuvat haitat.

Poronhoitoalueella on jo nykyisellään toiminnassa olevia kaivoksia, erittäin aktiivista malminetsintää ja useita kaivoshankkeita vireillä. Kaivostoiminta on mittavaa teollista maankäyttöä ja vaikuttaa monin haitallisoin tavoin alueen poronhoidon järjestämiseen ja laidunympäristöön. Useissa paliskunnissa kaivos-toiminnan lisääntyminen tai alkaminen uhkaa jo paliskunnan toiminta- ja kehittämisedellytyksiä. Kai-voshankkeiden suunnittelu, YVA- ja erilaisine lupamenettelyineen, kuormittaa valtavasti asianosaisia paliskuntia. Suunnittelu-, arviointi- ja lupamenettelyihin osallistuminen vie resursseja ja vaatii osaamis-ta, joita paliskunnissa ei ole riittävästi.

Kansallista mineraalistrategiaa on edelleen mahdollista parantaa ottamalla mineraalialan vastuullisuus ja kestävyys selkeämmin keskeiseksi tavoitteeksi ja muokkaamalla tätä tavoitetta edistäviä konkreettisia toimenpide-ehdotuksia.

Kumulatiiviset haitat

Mineraalistrategian johdannossa todetaan (s.4): ”Tuotannon kestävä lisääminen on hidasta, ja suunnit-telussa on teollisuuden tarpeiden rinnalla huolehdittava muista keskeisistä intresseistä, kuten ympäristön ja luonnon suojelusta.”

On perustavanlaatuinen ongelma, että ekologinen kestävyys rinnastetaan strategiassa samanarvoiseksi tai jopa toissijaiseksi tavoitteeksi suhteessa teollisuuden tarpeisiin ja intresseihin. Yksittäiset luonnon-suojelualueet ovat keskeisessä roolissa taistelussa luonnon monimuotoisuuden hupenemista vastaan, ja yksittäisiä suojelualueita keskeisempää on turvata luonnon kantokyky. Ympäristöön ja vesistöihin ku-muloituvia haittoja olisi kyettävä arvioimaan ja estämään nykyistä paremmin. Luontokadon pysäyttä-minen ja luonnon kantokyvyn turvaaminen ei ole vain ”keskeinen intressi”. Elinkelpoisten ja monimuo-toisten ympäristöjen säilyminen on kaiken, myös inhimillisen toiminnan perusedellytys. Teollisuuden tarpeet eivät saisi koskaan mennä tämän edelle.

Strategiassa todetaan (s.8), että ”Helposti hyödynnettävissä olevien mineraaliesiintymien vähentyessä tulevaisuudessa hankkeita suunnitellaan enenevässä määrin haasteellisempiin kohteisiin (...) kiinnostus esimerkiksi suojelualueita ja muita herkkiä alueita kohtaan voi kasvaa.” Tämä kehitys ei ole tulevaisuu-nessa vaan jo käsillämmme. Suomessa malminetsintä ja kaivostoiminnan intressit keskittyvät pohjoiseen: Lapissa on mineraaleja, mutta myös merkittäviä luontoarvoja ja paikalliseen luontoon irrottamattomalla tavalla kiinnittynyttä elämää ja elinkeinotoimintaa. Esimerkiksi Sodankylän Viiankiaapa on ainutlaatui-nen, tuplasuojeltu suo, jonne suunnitellaan Sakatin kaivosta. Rajapalojen kaivoshanke Ylitorniolla ja Rovaniemellä sijoittuu keskeisiltä osin Natura-alueelle, Hannukaisen kaivoshanke Natura-suojellun Tornion-Muonionjoen valuma-alueelle ja Soklin hanke Kemijoen vielä luonnontilaisille latvavesille, har-vinaisten luontotyyppien keskelle.

On odotettavissa, että näille poronhoidon kannalta haitallisille ja ympäristön kannalta riskialttiille kai-voshankkeille haetaan EU:n Kriittisten raaka-aineiden asetuksen mukaista strategisen hankkeen status-ta, mikä edistää niiden toteuttamista. Luonnonympäristöt ja poronhoito kärsivät kaivostoiminnasta ai-heutuvat vaikutukset sekä suoraan, että useista rinnakkaisista hankkeista koituvien yhteisvaikutusten ja kumulatiivisten haittojen kasautumisen myötä.

Vastuullisuus

Vastuullinen ja kestävä toiminta pohjoisessa edellyttäisi erityisten ryhmien oikeuksien huomioon otta-mista. Strategialuonnoksessa ei kuitenkaan tunnisteta poronhoitoa tai paliskuntia oikeudenhaltijoina (Poronhoitolaki 848/1990). Paliskuntain yhdistys muistuttaa lisäksi, että saamelaisten oikeus harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan, kuten poronhoitoa, on turvattu Suomen perustuslain 17 §:n 3 momentin sa-moin kuin KP-sopimuksen 27 artiklan nojalla. Tämä oikeus on turvattu riippumatta siitä, aiheutuuko hankkeesta tai toiminnasta saamelaisten oikeuksiin kohdistuva vaikutus saamelaisten kotiseutualueella (KHO:2022:38). Kaivostoiminnan haitat kumuloituvat yhteiskunnassa epätasaisesti, mutta tätä ei tun-nisteta ongelmaksi tai edes haasteeksi vastuullisuuden kehittämisen kannalta.

Vastuullisuuden parantumisen kannalta iso ongelma on myös strategiassa esitettyjen toimenpiteiden epämääräisyys, sekä toteutuksen vastuuttamisen kohdentamisen ja resurssoinnin puute. Tavoitteessa 6.2, kolmannessa toimenpiteessä puhutaan laajapohjaisen sidosryhmäyhteistyön ja vastuullisuusstan-dardien kehittämisestä, mutta toteuttaminen ja varsinkin sen vaatimat resurssit jätetään täysin toimiala-järjestöjen ja yritysten varaan. Selvää on myös, että pelkkä keskustelufoorumi (Tavoite 6.2; 4. toimen-pide) ei riitä vastuullisuuden lisäämiseksi, tarvitaan enemmän konkreettisia tekoja.

Paliskuntain yhdistys muistuttaa Kestävän kaivostoiminnan yhteistyöfoorumista ”Kaivosvastuuverkos-tosta”, joka aloitti toimintansa 2014 Sitran kokoon kutumana. Yksi toisensa jälkeen kaivoksilta ki-peimmin vastuullisuutta peräänkuuluttavat toimijat, Saamelaiskäräjät, luonnonsuojelujärjestöt ja Palis-kuntain yhdistys erosivat verkostosta, sillä vastuullisuuden kehittäminen (ympäristön tai sosiaalisen hy-väksyttävyyden kannalta) ei edistynyt foorumissa konkreettisin tavoin.

Vastuullisuuden tavoite uhkaa jäädä tässäkin strategiassa tällä muotoa sanahelinäksi, sillä siinä ei tun-nisteta mineraalien kasvavasta käytöstä aiheutuvia ympäristön ja yhteiskunnassa marginaalisessa ase-massa olevien ryhmien kannalta haitallisia kumulatiivisia vaikutuksia. Vastuullisuus edellyttäisi sitä, että paikallisesti kasautuvia haittoja kyetään arvioimaan, estämään ja hillitsemään poliittisin ja hallinnol-lisin keinoin.

Toimenpiteitä olisi strategiassa kehitettävä siten, että ympäristölle ja luontoperustaisille elinkeinoille kumuloituvat haitat ja vaikutukset kyetään arvioimaan ja haitallista ympäristökuormaa kyetään vähen-tämään ja estämään. Resursseja on kohdennettava vastuullisuutta konkreettisesti edistävien

käytäntöjen ja teknologioiden käyttöönottoon, ei pelkkään vapaaehtoiseen vuorovaikutukseen ja keskusteluun.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila

toiminnanjohtaja

Lausunnon valmistelija, lisätiedot: Sanna Hast, etunimi.sukunimi@paliskunnat.fi, +358 40 723 9966

Viitteet

Korkeimman hallinto-oikeuden ennakkopäätös (KHO:2022:38) ”Soklin ympäristö- ja vesitalouslupa”, <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/ennakkopaatokset/1647851309062.html>

Valkama Sirpa
Paliskuntain yhdistys